

Date: 9th September-2026

YUQUMLI KASALLIKLAR PROFILAKTIKASIDA IMMUNIZATSIYANING O'RNI VA TIBBIYOT TA'LIMIDA VAKTSINALASH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH

Xusanboyeva O'g'loy

Zomin Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yuqumli kasalliklar profilaktikasining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lgan immunizatsiyaning tibbiy va pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Aholini emlash bilan qamrab olish darajasini oshirish faqat tibbiy tadbirlarni tashkil etish bilan emas, balki tibbiyot xodimlarining bilim, kommunikativ kompetensiyasi va kasbiy mas'uliyati bilan ham chambarchas bog'liq. Maqolada bo'lajak tibbiyot xodimlarini tayyorlash jarayonida vaksinalar, immunizatsiya tamoyillari, emlash xavfsizligi, sovuq zanjir, qarshi ko'rsatmalarni baholash, emlashdan keyingi kuzatuv va aholi bilan samarali muloqot ko'nikmalarini shakllantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, case-study, rolli o'yin, simulyatsiya, muammoli ta'lim, "Savol-javob", "Mif va fakt" hamda raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishga asoslangan pedagogik model taklif etiladi. Mazkur yondashuv tibbiyot texnikumlari talabalarida immunizatsiya bo'yicha nazariy bilimni amaliy kompetensiyaga aylantirishga xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: immunizatsiya, vaksina, yuqumli kasalliklar, profilaktika, emlash xavfsizligi, sovuq zanjir, tibbiy ta'lim, kommunikatsiya, kasbiy kompetensiya, simulyatsiya.

KIRISH

Yuqumli kasalliklarning oldini olish sog'liqni saqlash tizimining asosiy vazifalaridan biridir. Profilaktikaning ko'plab yo'nalishlari mavjud bo'lsa-da, immunizatsiya ko'plab vaksina bilan boshqariladigan kasalliklarning oldini olishda muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli emlashni to'g'ri tashkil etish, vaksinalarni saqlash va qo'llash talablariga rioya qilish, emlashdan keyingi kuzatuv hamda aholi bilan to'g'ri muloqot qilish tibbiyot xodimining muhim kasbiy vazifalaridandir.

Immunizatsiya samaradorligi aholining vaksinalarga bo'lgan ishonchi, tibbiyot xodimining kasbiy bilimlari va emlash xizmatining sifati bilan ham bog'liq. Tibbiyot xodimi bemor yoki ota-onaning savollariga ilmiy asoslangan, tushunarli va xolis javob bera olishi kerak. Demak, tibbiy ta'lim jarayonida emlash masalasini faqat nazariy mavzu sifatida emas, balki klinik va kommunikativ kompetensiyalar majmuasi sifatida o'qitish zarur.

Ushbu maqolaning dolzarbligi ham shundan iboratki, bo'lajak tibbiyot xodimi immunizatsiya jarayonining har bir bosqichida xavfsizlikni ta'minlash, bemorning holatini baholash va zarur ma'lumotni to'g'ri yetkazish ko'nikmasiga ega bo'lishi lozim.

TADQIQOT MAQSADI VA VAZIFALARI

Date: 9th September-2026

Tadqiqotning maqsadi — immunizatsiyaning yuqumli kasalliklar profilaktikasidagi oʻrnini yoritish va tibbiyot taʼlimida vaksinalash madaniyati hamda emlash xavfsizligi kompetensiyasini shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvni asoslash.

- immunizatsiyaning profilaktik ahamiyatini tahlil qilish;
- boʻlajak tibbiyot xodimlari uchun zarur kompetensiyalarni belgilash;
- emlash xavfsizligini oʻqitishning zamonaviy usullarini tizimlashtirish;
- kommunikativ koʻnikmalarni rivojlantirish uchun amaliy topshiriqlar taklif etish;
- kompetensiyani baholash mezonlarini ishlab chiqish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada ilmiy va metodik adabiyotlarni tahlil qilish, xalqaro sogʻliqni saqlash tashkilotlarining immunizatsiya va emlash xavfsizligiga oid tavsiyalarini umumlashtirish, pedagogik modellash va kompetensiyaviy yondashuvdan foydalanildi. Taklif etilgan model nazariy-pedagogik asoslashga ega boʻlib, unda statistik klinik natijalar sunʼiy ravishda keltirilmagan. Modelni keyingi bosqichda oʻquv jarayonida pilot tarzda sinovdan oʻtkazish va natijalarini empirik baholash mumkin.

1. IMMUNIZATSIYANING YUQUMLI KASALLIKLAR PROFILAKTİKASIDAGI OʻRNI

Immunizatsiya organizmning muayyan infeksiyalarga qarshi himoyasini shakllantirishga qaratilgan profilaktik chora hisoblanadi. Vaksinatсия orqali ayrim kasalliklarning oldini olish, ularning ogʻir kechishi va asoratlari xavfini kamaytirish hamda jamoaviy himoyani mustahkamlashga erishish mumkin.

Immunizatsiya dasturlarining muvaffaqiyati emlashning toʻgʻri tashkil etilishi bilan bogʻliq. Bunda vaksinalarni belgilangan sharoitlarda saqlash, tashish, yaroqlilik muddatini nazorat qilish, emlashdan oldin tegishli baholashni oʻtkazish, xavfsiz administratsiya va emlashdan keyingi kuzatuv muhim oʻrin tutadi.

Shuning uchun tibbiyot taʼlimida immunizatsiyani oʻqitish jarayoni “vaksina nima?” savolidan tashqari “uni qanday xavfsiz tashkil etish kerak?” savoliga ham javob berishi kerak.

2. TIBBIYOT XODIMINING IMMUNIZATSIYADAGI ROLI

Tibbiyot xodimi immunizatsiya jarayonida klinik, tashkiliy va kommunikativ vazifalarni bajaradi. U bemorning holatini baholaydi, tegishli tibbiy hujjatlarni yuritadi, vaksina bilan ishlash qoidalariga rioya qiladi va emlashdan keyingi kuzatuvni tashkil etishda ishtirok etadi.

Bundan tashqari, tibbiyot xodimi aholi bilan muloqot qiluvchi asosiy mutaxassislardan biridir. Emlashga nisbatan turli savollar va xavotirlar boʻlishi mumkin. Bunday vaziyatda xodim qoʻrqitish yoki bosim oʻtkazishdan koʻra, ishonchli manbalarga asoslangan maʼlumotni sodda tilda tushuntirishi, savolni diqqat bilan tinglashi va notoʻgʻri maʼlumotni xolis tarzda aniqlashtirishi kerak.

3. IMMUNIZATSIYA BOʻYICHA ASOSIY KOMPETENSIYALAR

Kompetensiya	Baholash mezonlari	Kutiladigan natija
Nazariy bilim	Immunizatsiya tamoyillarini tushuntiradi	Asosiy tushunchalarni toʻgʻri izohlaydi

Date: 9th September-2026

Emlash xavfsizligi	Xavfsizlik bosqichlarini aytadi va bajaradi	Algoritmga izchil amal qiladi
Sovuq zanjir	Saqlash va tashish ahamiyatini tushuntiradi	Talablarni to'g'ri qo'llaydi
Kommunikatsiya	Bemor savollariga xolis javob beradi	Ishonchli va tushunarli muloqot qiladi
Klinik fikrlash	Vaziyatni tahlil qiladi	Qarorini asoslaydi
Refleksiya	O'z xatosini tahlil qiladi	Tuzatish rejasini ishlab chiqadi

4. “MIF VA FAKT” METODI

Immunizatsiya mavzusida “Mif va fakt” metodi talabalarni axborotni tanqidiy baholashga o'rgatadi. O'qituvchi emlashga oid turli fikrlarni taqdim etadi, talabalar esa qaysi fikr ilmiy dalilga asoslanganini muhokama qiladi. Muhokama davomida o'qituvchi ishonchli tibbiy manbalardan foydalanish, noto'g'ri axborotni tarqatmaslik va bemor bilan hurmatli muloqot qilish tamoyillarini mustahkamlaydi.

5. CASE-STUDY: EMLASH OLDDAN MULOQOT

Talabaga quyidagi vaziyat beriladi: ota-ona farzandini emlatishdan oldin vaksina xavfsizligi haqida xavotir bildirmoqda. Talaba tibbiyot xodimi rolda savollarni tinglashi, vaziyatni xolis baholashi, tegishli ma'lumotni tushunarli tarzda berishi va zarur hollarda shifokor maslahatiga yo'naltirishi kerak.

Topshiriq talabaning bilimidan tashqari kommunikativ kompetensiyasini ham baholashga imkon beradi. O'qituvchi muloqotning aniqligi, xolisligi, bemor huquqlariga hurmat va kasbiy etikaga rioya etilishini kuzatadi.

6. SIMULYATSION O'QITISH

Simulyatsion mashg'ulotlarda immunizatsiya jarayonining xavfsizlik bosqichlari model sharoitida mashq qilinishi mumkin. Talaba ish joyini tayyorlash, zarur vositalarni tekshirish, bemor bilan muloqot qilish, xavfsiz muolaja tamoyillariga rioya qilish va emlashdan keyingi kuzatuvni tashkil etish bo'yicha amaliy topshiriqlarni bajaradi.

Simulyatsiya talabaning xatosini bemorga xavf tug'dirmagan holda aniqlash va tuzatish imkonini beradi. Mashg'ulot yakunida refleksiya o'tkazilishi, talaba o'z faoliyatidagi kuchli va rivojlantirilishi zarur jihatlarni aytishi maqsadga muvofiq.

7. SOVUQ ZANJIRNI O'QITISH

Vaksinalarning sifatini saqlashda belgilangan saqlash va tashish sharoitlariga rioya qilish muhim. Shu sababli talabalar “sovuq zanjir” tushunchasini faqat ta'rif sifatida emas, balki amaliy jarayon sifatida o'rganishlari kerak.

Darsda shartli vaziyat yaratish mumkin: vaksina saqlanadigan joyda harorat nazorati bilan bog'liq muammo yuzaga keldi. Talaba vaziyatni tahlil qilib, muammoni qayd etish, mas'ul xodimga xabar berish va belgilangan ichki protokolga muvofiq harakat qilish zarurligini tushuntiradi. Bu topshiriq mas'uliyat va algoritmik fikrlashni rivojlantiradi.

8. RAQAMLI TA'LIM RESURSLARI

Immunizatsiyani o'qitishda elektron taqdimot, infografika, qisqa videolar, QR-kodli topshiriqlar, interaktiv testlar va virtual klinik vaziyatlardan foydalanish mumkin. Masalan,

Date: 9th September-2026

talabaga emlash jarayonining bosqichlari aralashtirib berilib, ularni to'g'ri ketma-ketlikka keltirish topshirig'i beriladi.

Raqamli vosita darsning maqsadini almashtirmasligi, balki uni kuchaytirishi kerak. Shu sababli har bir elektron topshiriq aniq kompetensiya bilan bog'lanishi lozim.

9. TAKLIF ETILAYOTGAN PEDAGOGIK MODEL

Immunizatsiya bo'yicha kompetensiyaga yo'naltirilgan o'qitish modelini quyidagicha tashkil etish mumkin:

**MOTIVATSIYA → NAZARIY BILIM → KLINIK VAZIYAT →
SIMULYATSIYA → AMALIY BAJARISH → MULOQOT → REFLEKSIYA →
KOMPETENSIYANI BAHOLASH**

Modelning asosiy jihati — immunizatsiyani alohida nazariy mavzu sifatida emas, balki klinik bilim, amaliy ko'nikma, xavfsizlik va kommunikatsiya birligida o'rgatishdir.

10. BAHOLASH RUBRIKASI

Talabaning immunizatsiya bo'yicha tayyorgarligini to'rt darajada baholash mumkin:

Yuqori daraja — vaziyatni mustaqil tahlil qiladi, xavfsizlik bosqichlarini to'g'ri bajaradi, muloqotni samarali tashkil etadi va qarorini asoslaydi.

Yaxshi daraja — asosiy vazifalarni to'g'ri bajaradi, ayrim bosqichlarda kichik xatolarga yo'l qo'yadi va o'qituvchi tavsiyasidan foydalanadi.

Qoniqarli daraja — nazariy bilimga ega, ammo amaliy vaziyatda ketma-ketlikni saqlash yoki qaror qabul qilishda qiynaladi.

Qoniqarsiz daraja — asosiy xavfsizlik tamoyillarini tushuntira olmaydi va amaliy vaziyatda to'g'ri harakatni tanlay olmaydi.

11. MUHOKAMA

Immunizatsiya bo'yicha ta'limning samaradorligi talabaning vaksina nomlari yoki ta'riflarini yod olishi bilan chegaralanmasligi kerak. Kelajakdagi tibbiyot xodimi xavfsizlikni ta'minlash, bemor bilan muloqot qilish, ilmiy axborotni ajratish va o'z vakolati doirasida to'g'ri harakat qilishni bilishi zarur.

Kompetensiyaga yo'naltirilgan model bu vazifalarni bir tizimga birlashtiradi. Case-study klinik fikrlashni, simulyatsiya amaliy ko'nikmani, rolli o'yin kommunikatsiyani, "Mif va fakt" tanqidiy fikrlashni, refleksiya esa o'z-o'zini baholashni rivojlantiradi.

Ushbu yondashuvning muhim jihati — talabaning kasbiy mas'uliyatini shakllantirishdir. Emlash jarayonida kichik ko'rinadigan xato ham xavfsizlikka ta'sir qilishi mumkinligi sababli talabada aniqlik, intizom va protokolga rioya qilish odatini shakllantirish muhim.

12. AMALIY TAVSIYALAR

1. Immunizatsiya mavzularini klinik vaziyatlar bilan bog'lash.
2. Har bir amaliy mashg'ulotda emlash xavfsizligi bo'yicha chek-listdan foydalanish.
3. Simulyatsion mashg'ulotlarda amaliy algoritmlarni takrorlash.
4. "Mif va fakt" metodi orqali ilmiy axborotni tanqidiy baholashni o'rgatish.
5. Bemor va ota-onalar bilan muloqot qilish bo'yicha rolli o'yinlardan foydalanish.
6. Sovuq zanjir bo'yicha amaliy vaziyatlarni muntazam qo'llash.

Date: 9th September-2026

7. Baholashda nazariy bilim bilan birga amaliy va kommunikativ kompetensiyani hisobga olish.

8. Talabalarga faqat ishonchli va yangilanib turadigan tibbiy manbalardan foydalanish ko'nikmasini berish.

XULOSA

Immunizatsiya yuqumli kasalliklar profilaktikasining muhim tarkibiy qismi bo'lib, uning samaradorligi tibbiyot xodimlarining kasbiy tayyorgarligi bilan chambarchas bog'liq. Shu sababli tibbiyot ta'limida immunizatsiya mavzusini o'qitish faqat nazariy bilim berish bilan cheklanmasligi kerak.

Bo'lajak tibbiyot xodimida emlash xavfsizligi, sovuq zanjir, klinik fikrlash, kommunikatsiya, kasbiy etika va mas'uliyat kabi kompetensiyalarni birgalikda shakllantirish zarur. Bunga case-study, simulyatsiya, rolly o'yin, "Mif va fakt", raqamli resurslar va refleksiya kabi zamonaviy pedagogik usullar yordam beradi.

Maqolada taklif etilgan modelning markaziy g'oyasi — "bilim + xavfsiz amaliyot + to'g'ri kommunikatsiya + mas'uliyat" birligidir. Ushbu modelni tibbiyot texnikumlarida pilot tarzda joriy etish va uning natijalarini kompetensiya mezonlari asosida baholash kelgusidagi ilmiy-amaliy tadqiqotlar uchun istiqbolli yo'nalish bo'la oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. World Health Organization. Immunization, Vaccines and Biologicals. Geneva: WHO.
2. World Health Organization. Immunization in the context of COVID-19 pandemic. Geneva: WHO.
3. World Health Organization. Immunization Agenda 2030: A Global Strategy to Leave No One Behind. Geneva: WHO, 2020.
4. World Health Organization. Vaccine safety basics. Geneva: WHO.
5. World Health Organization. WHO position papers on vaccines and vaccination. Geneva: WHO.
6. World Health Organization. Immunization in health-care settings and vaccination safety resources. Geneva: WHO.
7. World Health Organization. Infection prevention and control pre-service education and training curriculum. Geneva: WHO, 2025.
8. World Health Organization. Immunization Supply Chain and Logistics: guidance and training resources. Geneva: WHO.
9. UNICEF. Immunization and vaccines: global resources and guidance.
10. Centers for Disease Control and Prevention. Epidemiology and Prevention of Vaccine-Preventable Diseases. U.S. Department of Health and Human Services.

